

KA STAIL

U

H. WARMPHAIGN STEN

M.B. JYRWA

KA STAIL

U

H. WARMPHAIGN STEN

M.B. JYRWA

Ia ka hok longtraï la tyngkai Sien Shon Banyngkong 2001: 500
La pynbit pynbiang ha Mang Computers, Nongthymmai, Shillong-14.

Ka Maitphang

Kane ka long ka jingbishar bniah ka ba ar ia kaba i Dr. M.B.Jyrwa i la ai halor ka poim ba radbah jong u H.W.Sten *Ka Burom Ba La Jah*. Da kaba i la ai ia kane ka jingtrei ka ba-ar, i nongthoh i la pyndep ia kawei na ki ar tylli ki bynta kiba donkam eh ha ka ban bishar ia kano kano ka poim. Hood, ka jingbishar ia ki phang kiba u myllung u la jied ban tai ha ka poim jong u ka long ka ba kham tynrai bad ka ba kham shongpdeng ban thew ban woh ia ka dor jong ka jingtrei jong u. Hynrei ka long ruh ka kamram jong u ne ka kritik ban plaid de ia kane kawei ka bynta jong ka poitri bad kata ka long ban bishar halor ki buit-thaw ia kiba u myllung u la jied kyrpang ban pynpaw pyrthei ia ki symboh jingmut kiba u la bsut ha ki phang jong ka poim. Haduh mynta hi, kiba bun na ki kritik halor ka poitri ki kham ïaid kiar na kane ka bynta ka ba ar. Don pat kiba shu bynrap ia ka jingbishar halor ki buit-thaw khyndiat khyngoit hadien ba la tai bniah ia ki phang kiba don ha ka poim. Nga ngeit, namarkata, ba kane ka jingtrei kan long kaba myntoi shibun eh khamtam ia ki nongpule bad ki 'riewwad jingtip halor ka poitri.

Haba phai sha ki sker ki ba don ha kane ka kot, i nongthoh i la pharia ia ki buit-thaw ba kongsan jong kane ka poim ha ki hynriew tylli ki mat. Ka buit-thaw ka ba nyngkong eh ka ba i la jied ban bishar ka long ka *allusion* ia ka ba i la jer kyrteng Khasi "Ki Ksai Na Wei". Nangta la pynbud sa ki *imagery* ia kiba i la khot da "Ki Dur Shon Jingmut" ha ka ba i la bishar ia ki *image* ki ba thew ia ka bor iohi, bor iohsngew, bor sma, bor mad, bor jingtba ryngkat ruh bad ka bor tip bad bor khiih. Hangne la kynthup ruh ia ka jingbatai halor ka *metaphor*, ka *simile*, ka *symbol*, ka *synecdoche* bad ka *metonymy*. Ha ka lynnong ka ba i la ai kyrteng "Ki Jnit Ki Jnat", i nongthoh i la batai ia ki sawa sur (musical devices) ba kyrpang jong ka poitri kum ka *alliteration* bad *onomatopoeia* ryngkat ruh ia ki buit-thaw kum ka *ambiguity*, ka *climax*, ka *anti-climax* ka *anti-thesis*, ka *epigram*, ka *euphemism*, ka *hyperbole*, ka *irony* bad ka *sarcasm*. Ka lynnong ka ba i la ai kyrteng "Ka Buit Pynkren Briew" (Personification) kam shym kut tang ha ka ban bishar ia ka buit pynkren briew, hynrei i nongthoh i la batai bniah bha ia ka jingpynlong doh pynlong snam, jingai rong ai rup, ai jingim jong u myllung ia ki tyngshop ki puron jong u, khamtam eh ia kito kiba ju don

tang ha ka bor pyrkhath bor sngewthuh jong u briew kum ka Pap, ka Lei Kynmaw Tymfang bad kiwei de. I nongthoh i la mang kyrpang ia kawei ka lynnong tang ban bishar bniah ia ka rukom pyndonkam jong u H.W.Sten ia ki kyntien bad ia ka Ktien ha ka poim jong u. I la bishar khamtam eh ia ki kyntien ba la shu khñiot lang kum "bu" ("ba" bad "u"), ki 'tienkynnoh kum "ñier" (na "u ñiut u ñier), ki kyntien thawnang kum "laisap", "khu ksuid" bad "phohbha", ki kyntien biria kum "kan jakoid de" bad ki kyntien shim kylliang kum *bahut atcha*. Khatduh eh, i nongthoh i la bishar ruh ia ka dur ka dar (form) jong ka poim bad i la tynjuh bha ia ka lada ka la kot ne em sha ka kyrdan epik. Ka jingpynkut nia jong i halor kane ka mat ka long ba kane ka poim ka dei ka jingpyrshang "ka ba khraw bad ba ka long ruh ka thylleng epik kaba nyngkong eh ha ka ri". Kane ka poim ka long shisha ka jingpyrshang halor ka epik thoh, hynrei ka long ka ba donkam ban mih ki 'riewwad jingtip pat halor ki epik kren (oral epic), la ki don ne em ha ka jaitbynriew jong ngi.

Khatduh eh, nga ai khublei ia i nongthoh na ka bynta kane ka jingtrei ka ba dondor kaba i la pynnoh synñiang sha ka thup *literary criticism* jong ka litereshor Khasi. Nga pynshur khamtam eh ba in nang ai shuh shuh ki kyrteng ki ba ia dei dur ha ka litereshor (literary terms) ha ka Ktien la jong ban nang pynriewspah ia ka litereshor Khasi.

To U Blei Un kyrkhu bad ai bor ia i nongthoh ba in nang iaid shaphang shuh shuh ban pynroi ia la ka thoh ka tar.

Dated Shillong
The 25th May, 2001.

Dr. B.War
Head, Khasi Dept.,
NEHU, Shillong.

Ha Ki Nongpule

Ka *Burom Ba La Jah* ka dei ka poitri kaba jrong tam ha ka litereshor Khasi. Ka jingjrong jong ka ka ai lad ia u nongthoh ban bsuh shibun ki jingmut jingpyrkhat ia kiba un ym lah ban leh kumta ha kano kano kawei pat ka poitri kaba kham lyngkot. Kaba sngewtynnad haba pule bha ia kane ka poitri ka long ba hangne ngi iohi ia ki jingmut jingpyrkhat ym ha ka jinglong lyngkhot lyngkhot hynrei ha ka jinglong ba iaineh bad ba tylli bha mlun kumta ba ki nongpule kin ym lah kiar satia na ki. Ka bor ban pynkhih ia ka mut ka pyrkhath ki nongpule ruh ka don bha ha ka. Ia kane u nongthoh u la lah ban leh da kaba u la pyndonkam ia ka buit thaw kaba tynrai na lade u da pyniakhleh ia ka bad kito kiba u la nang na kiwei.

Ban tai ia ka buit thaw jong une u nongthoh kam shym la long kaba suk ia nga. Ka la shim shibun ka por bad nga la dei ban pule bunsien bha ia kane ka poitri khnang ban lap ia kine khyndiat kiba nga la lum lang ha kane ka kot. Ha ka jingshisha ngam sngewnud ban ong ba nga la lah ban tai lut ia kaba donkam ha ka jingiadei bad ka stail une u nongthoh. Ki don bun kiei kiei kiba ha lade hi nga sngewthuh ba ki dei ka bynta ka stail hynrei kiba ngam shym la lah ban buh beit lang hangne. Ka buit tynsat, ka buit tyngngian ia ki jingmut jingpyrkhat kiba kane ka poitri ka pynpaw ka long shisha kaba khraw, bad ngi lah ban mad bad sngewthuh ia ki katba ngi nang iai pule ia ka.

Nga kheiñ ba kane ka jingpyrshang jong nga ka long tang ka jingplaid lynti ia ki kritik bad nongwad bniah kiba hadien jong nga ki ban dang thir ia ka la na ka liang ka stail ne na ka liang ka khubor. Ki nongpule kiba kwah ban pule bishar ia kane ka poitri kim dei ban pyrkhath ba ki katto katne tylli ki kot kiba la mih halor jong ka ki khang lad ia ki na kaba leh kumta. Lada kin mih ki kritik hadien ki ban lap ba ki nia ki jutang kiba nga la sei ha kane ka kot ki dang donkam ia kaban pyndap shuh, kata kan pynhun shibun eh ia nga. Ngan sngewnguh shibun lada don na pdeng ki nongpule ia kane ka kot kiba kloi ban kdew ia kano kano ka bynta kaba ki sngew da kumwei pat.

Nga pynpaw ia ka jingsngewnguh kaba khraw ia i Dr.B.War na ka bynta ka jingpyllait por khnang jong i ban pule ia ka manuscript bad ban ai ruh ka jingkyntoh kaba myntoi eh

halor kane ka jingpyrshang jong nga.

Nga kynmaw burom ha ka rukom kaba kyrpang eh ia i Prof H.W. Sten, wat la im don shuh bad ngi, namar ba im shym la bynnud ban ai ha nga ki jubab ia ki jingkylli kiba la mih na ka text. Ka jingioh ban ia syllok bad i ha ki bynta kiba pher ka la iarap ia nga ban sngewthuh bha ia kane ka poitri.

Ka jingsngewnguh ka leit sha baroh ki dkhot ka iing ka sem jong nga kiba la ai ka jingkyrshan bad ka jingpynshlur ia nga khamtam eh ha ki por ba ka jingsngewlwait ka thap thap tylllep sha ka ban iehnoh ia ka jingtrei. Nga sngewnguh ia u khun jong nga u Andrew uba la buh ia ka MSS ha ka dur ka kot. Khatduh ka jingsngewnguh kaba ha khlieh tam ka long ia u Blei bad u Trai jong nga u Jisu Khrist uba long u Nongpynshait bor ba ha khlieh tam ha ka jingim bad jingtrei jong nga.

Ha-Sharing Cottage,
April 2001.

M.B. Jyrwa

Ki Sker

1. Ka Maitphang	i
2. Ha Ki Nongpule	iii
3. Kaei Ka Stail?	1
Kaei Ka Stail?	1
I Symbol Pyrkhat Ha Ka Burom Ba La Jah	5
Ka Saiñ Dur Ia I Symbol Pyrkhat	9
Ka Jingsdang	11
Ka Jingkut Jong Kawei Pa Kawei Ka Kitab	12
Ka Jingthir Nia	13
Ka Blank Verse	14
4. Ki Ksai Na Wei	15
Ka Burom Ba La Jah Ha Ka	
Jingiadei Bad Kiwei Pat Ki Kot	18
5. Ki Dur Shon Jingmut	30
Ka Metaphor	36
Ka Synecdoche	38
Ka Metonymy	39
Ka Symbol	40
Ki Dur Shon Jingmut, Metaphor, Simile	
Bad Shin	41
6. Ki Jnit Ki Jnat	50
Ka Alliteration	50
Ka Ambiquity	51
Ka Anticlimax	54
Ka Antithesis	55
Ka Apostrophe	57
Ka Apotheosis	57
Ka Climax	58
Ka Epigram, ka Euphemism, ka Hyperbole,	
ka Irony bad Sarcasm	59
Ka Onomatopoeia	60

7. Ka Buit Pynkren Briew	62
U Ren	63
U Ileit Paidbah	76
8. Ka Stail Tynrai U H.Warmphaign Sten	90
Ki Kyntien Kren Kum Kyntien Thoh	90
Ki Kyntien Pynap	91
Ki Kyntien Pynwan-Ki Kyntien Thawnang	95
Ki Kyntien Biria-Ki Kyntien Shim Kylliang	96
9. Ki Snap Ka Epik	98
10. Ka Nongrim Poitri U H.Warmphaign Sten	107
11. Ki Kot Ba La Pyndonkam	110-112
12. Ki Jingdew Kat Kum Ki Phang	113-115

KAEI KA STAIL?

Kaba nga kwah ban kdew, ha shuwa ban iaïd sha ki k'ruit thaw u H. Warmphaign Sten, ka long ba ha kane ka jingthoh yn bishar ia ka stail u H. Warmphaign Sten tang katba lah ban iohi na ka poitri jong u *Ka Burom Ba La Jah* bad ka *La Dkut Sohpet*. Nga sngew donkam ha kaba sdang, ban kdew ba kine ar tylli ki kot ki long ha ka jingshisha tang kawei. Ka *La Dkut Sohpet* kaba don ia ki Kitab IV bad V, ka long ka jingpynkut bad jingpynwan dong ia *Ka Burom Ba La Jah* kaba haduh ka Kitab III ka dang shu sah ryngheng ha ka jingkylli "Ki khun ka Bneng kin leh kumno, nga syier!" Nangne sha khmat haba nga kdew sha kane ka poitri, ngan kdew beit tang kum *Ka Burom Ba La Jah* wat haba ka jingkdew ka dei ia ka *La Dkut Sohpet*. Ki nombar kiba ngan buh eg. (IV:10) kin iarap ia ki nongpule ban tip ba ka jingkdew ka dei ia ka *La Dkut Sohpet*.

Kaei Ka Stail?

Shuwa ba ngan thoh ei ei halor ka stail u H. Warmphaign Sten kat kumba ka paw ha *Ka Burom Ba La Jah* nga sngew ba ka long kaba donkam ban pynlut por khyndiat ban peit shuwa ia ki jingmut jong ka kyntien *stail*. Kane ka kyntien stail ka long kaba rit, kaba suk ban kynnoh, hynrei kaba jwat ban batai. Ym lah ban batai ia ka tang da kawei ne khyndiat kiwei pat ki kyntien. Ban batai bniah ia ka donkam ym tang shi lynnong hynrei kawei ka kot. U Middleton Murry ha ka kot jong u *The Problem of Style* (1992) kaba don hynriew lynnong u ong ba ka jingbatai bniah ia ka kyntien stail bad ia ki jingmut baroh kiba pait pnat na ka kan donkam ym tang hynriew tylli ki lynnong hynrei hynriew tylli ki thup kot. Pynban la ka kyllaiñ bad jwat, ngan wanrah hangne tang katto katne ki jingbatai kiba kham kongsan kiba ngi kum kiba pule bniah ia ki litereshor ha la ka jong ka ktien ngin myntoi.

Ka jingbatai kaba nyingkong ia kane ka kyntien ka long ba ka long kum ka jaiñ da kaba u nongthoh u spaiñ sawdong sawdong ka mut ka pyrkhath jong u. Don ar tylli ki bynta hangne: kawei kaba hapoh kaba long ka mut ka pyrkhath, bad kawei pat kaba habar kaba long ka stail. Ka stail kum ka bynta kaba habar ka long kiei kiei baroh kiba u nongthoh u pyndonkam khnang ban pynsngew ia la ka jingpyrkhath bad ban pynngeit ia ki nongpule ruh ba kata ia kaba la pynsngew ka long kaba don la ka jong ka dor. Nga pyndonkam ia ka jingong 'pynngeit ia ki nongpule' ha ka jingmut *effective communication* ha ka English.

Kane ka jingbatai ka peit ia ka stail khamtam eh kum ka buit kaba u nongthoh u don bad lyngba da kaba u pynpaw la ka jingpyrkhat. Kum ka buit thoh, ka stail ka long kaba uno uno u nongthoh u lah ban shah hikai. Kane ka jingbatai ka peit ia ka stail khamtam eh na ka liang ka buit thoh, kata, ka rukom buh beit bad ka rukom pynsan ia ka jingpyrkhat kaba u nongthoh u don. Kum ka buit thoh, ka stail ka long kaei kaei kaba u nongthoh u lah ban ioh jinghikai ban pyntbit ia lade. Ki *Writers' Workshop* kiba ha kine ki sngi ki iaaid kam bha lehse ki hikai ia kito kiba kwah ban long nongthoh ia ka stail kumno ban thoh ha kata ka rukom ba ki nongpule kiba pule ia ki jingthoh jong ki kin ym shu kyntait lut ia baroh ka jingpyrkhat ba don hangta kum ka bym shong nia ne shong dor ei ei. Kiba hikai ia ka *Creative Writing* ruh lehse ki kren ia ki bynta kiba iadei bad ki nongrim kumno yn thoh ia kiei kiei kiba ki briew ki samthoh.

Katei ka jingkdew haneng shaphang ka stail ka phalang sa sha kawei pat ruh ka rukom pyrkhat kata, ba ki jingthoh kiba u nongthoh u thoh ki lah ban don ha ki tang ka jingpyrkhat khlem ka stail. Lehse dei ia ki jingthoh kiba kum kine ba u Middleton Murry u ong ba lah ban batai ia ka jingmut jong ka kyntien stail da ka jingong: 'His ideas are great, but he has no style'. Kaba kum kane nga ngeit, ka wan lap ia kiba bun ki nongthoh ha ka ri jong ngi, bad dei lehse ha kaba kum kane ka por ha ka jingim jong u ba u Soso Tham u ong: "Ngam pat ju tip kaei Ka Art - Ka Poetry. Ka foot, ka metre, ka rhyme, ka rythm, ka idea - lynrum lynram - ki shyieng masi ha lum, bam ju don ba hikai ia nga ban tylliat ban ai sboh ia ki lyngkha ka Ktien Khasi. (Soso Tham 1935-iii) Ka jingbymlap ia ka buit bad ki kyntien kiba biang na ka bynta ban pynpaw ia la ka mut ka pyrkhat kan long lehse ka por ha kaba u nongthoh um pat lap ia ka stail.

Ka jingong haneng ba ka stail ka long ka bynta kaba habar ka pynsngew la kumba ka stail ka long kaei kaei kaba u nongthoh un lah ban kiar lada u kwah. Hynrei ka stail kum ka bynta ba habar ka dei ka ktien lyngba da kaba u nongthoh u ai dur, u ai rong bad u pynieng ia la ki jingpyrkhat. Lah shisha ban pyrkhat khlem ka ktien; dei ruh namarkata ba ngi ioh sngew teng teng ia ki jingong: 'ngam don kyntien kiba biang ban batai katno nga ieit ia Me'; hynrei ia baroh ki jingpyrkhat/jingsngew ha ka litereshor la pynpaw lyngba ka ktien. U nongthoh un ym lah kiar kaba pyndonkam ia ka ktien, bad shisien ba u la leh kumta, ka la don hi la kumno kumno ka stail kaba ha la ka jong hi ka dur bad sur.

Haba u nongthoh u pynwandur ia ki jingpyrkhat ha ki kyntien/phreis bad sentens un ym lah ban leh kumta khlem da jied ia kino un pyndonkam ia kino un kyntait; ynda haba u la

jied ia ki, un hap sa ka ban jied kumno ban pynshong ia ki. Dei halor ka jingdonkam ba dei ban da jied ba sa mih ka jingbatai kaba ar, ba ka stail ka dei beit ka jingjied ba shimet jong u nongthoh. Ka jingjied ka shong eh ha ka jingsngew ba shimet bad ha ki nongrim kiba u nongthoh u ieng; ka shong ruh ha ki jaid nongpule na ka bynta kiba u nongthoh u thoh. Ka jingjied ka long hapdeng ki sentens kiba beit kat kum ki aiñ jong ka Grammar, ki sur sawa kat kum ki jingjia bad ki kyntien kat kum ka plot bad ki tyngshop - puron lyngba da kiba u nongthoh u pynpaw ia la ka jingpyrkhat.

Ka jingbatai ia ka stail kum ka jingjied na ka ktien ka ialam ia ngi sa sha ka jingbatai kaba lai kaba long ba ka stail ka dei ka rukom pyndonkam ia ka ktien kaba kat kum ka jingnang bad jingtbit jong u nongthoh. Ki nongthoh lyngba ki kyntien, phreis bad sentens ba ki pyndonkam ki pynpaw ialade, bad dei na kane ka daw ba haba ngi pule ia ki jingthoh jong ki nongthoh kiba ngi ithuh ithaw bha, ngi ju sngew kumba ka sur kren jong ki ka mih na kito ki sla kot. Ka daw kaba pynlong kumta ka long namar ba ka personality jong u nongthoh ka paw la kumno kumno ha ki jingthoh jong u. Ka syrngiew u nongthoh ka paw bunsien eh lyngba ki kyntien kiba ma u hi u ju pyndonkam haba kren, ki kyntien kiba pynpaw ruh ia ka dong na kaba u wan. Ki jingthoh ki pynpaw ia u nongthoh bad dei na kane ka daw ba ka jingbatai kaba pawnam eh halor jong ka kyntien stail ka long ba ka stail ka dei uta u briew hi.

Sa kawei pat ka jingbatai ia ka kyntien stail ka long ba ka dei ka jingkyndria na kaba ju long. Ka jingkyndria ka lah ban long ha ka kyrdan kyntien, phreis ne sentens, ka lah ban long ha ka mitar ha ka poitri, ha ka jinglangdong ki jingkam ha ka drama, ki kyntien/phreis ba la shu pynwan ne la shu shim kylliang na kiwei pat ki ktien. Ban wad ia kine lehse kam long kaba eh ban lap, hynrei kaba kham jwat ka long ban lap ia ka stail jong u nongthoh na ki kyntien, phreis etc, ki bym shym ia pher na kiba uno uno uwei pat u nongthoh ne uno uno uwei pat uba kren ia ka ktien un pyndonkam.

Ki jingbatai ia ka kyntien stail kumba la kdew sha khmat ki ia pher, hynrei haba peit bha ia ki ngi iohi ba ha ka jingshisha ki kren hi ia kijuh kiei kiei, kata ia ki rukom ba uwei uwei u nongthoh u pyndonkam ia ka ktien ban buh beit ia la ka jingpyrkhat. Ha ka khen kaba kum kane lah ban ong da kaba shai ba kaba wad bniah ia ka stail jong uno uno u nongthoh ka long beit da kaba peit bad bishar thuh kumno u pyndonkam ia ka ktien ha kata ka jingtrei jong u.

Halor kitei baroh ba la kdew, lah ban batai ia ka buit thaw poitri kum ka jinglah ban pyniabiang pylla hapdeng ki

4 Kaei Ka Stail?

jingpyrkhat bad jingsngew jong u myllung ha kawei ka liang, bad ka sur bad ka dur ha kawei pat ka liang. Ka jinglah ban pynlong ia ki kyntien bad dur ba kin khih ryngkat ryngkat bad ki jingjia ka mut ba u myllung u tbit ban padiah ia ki kyntien ha ki jaka kiba dei. Ka bor mutdur da kaba u iohi shynna bha ia kiei kiei kiba un wanrah ha ka poim bad ka jingpnah ha ka ktien ki long ar tylli ki thymmei kiba donkam eh ba u myllung u dei ban don, kata haba peit ia ka poitri tang na ka liang jong ka buit thaw. Haba ngi ai jaka ia ka buit thaw katne, kawei kaba ngim dei ban klet ka long ba wat la ka poitri ha kawei ka rukom ka long ka buit thaw, pynban ka buit thaw kam dei ka poitri. Namarkata, ngi lah ban pynkut nia da kaba ong ba ka buit thaw ka dei tang ka atiar kumno ban pynjih, pynitynnat bad pynsngewtynnad ia kata kaba u myllung u mang u thew ban pynpaw lyngba ka poitri jong u; bad haba ngi shim kyllum lang ia kine baroh ar: ka jingmut jingthew kaba don ha ka poitri bad ka buit lyngba da kaba u pynpaw ia ki, ngi ioh ia kata kaba ngi lah ban ong ka stail jong uta u myllung.

Ka jingkylli kaba mih mynta ka long la ka jingpyrsad kaba ki myllung ki kren barobor ka ïaid laitluid khlem ka buit thaw. Ha ka jingsngewthuh jong nga, ka kam thoh poitri ka ïaid ha kane ka rukom. Nyngkong ka don ka jingpynkynroi/kyrsoi napoh ban thoh poitri - kane ka long kum ka kynja jingpynwit, jingpynkhih ka bym ai thiah ai dem ia u - kane ka long kaba donkam, bad kane ka dei ka thymmei jong ka jingpyrsad mynsiem. Hynrei kane kan ym long kam ei ei, kan ym paw pyrthei lynda kane hi ka la ia ïaid lang bad ka buit bad bor thaw poitri na ka liang u nongthoh.

Ka jingpyrsad mynsiem ka lah ban wan sha u myllung ha ka dur ka jingmut kaba bad ki kyntien, ki kyntien ki wan ha ka jingiashoh tar, kumta ba ki pynmih ka khriang, ka mitar bad ka tara. Lada u myllung u don ha ka jinglong ba u kloj ban thoh ia kata kaba wan ir ir ha u, ka buit thaw kaba u don kan iatrei lang bad ka poitri kan shu tuid kumta khlem da bun eh ki jingeh. Hynrei ka lah ban nym long kumta la kumba ka poim ka thoh hi da lade. Kham bunsien, u myllung u dei ban da leh shitom ban wad ia ki kyntien na ka bynta ka tara, lada jia ba ka khriang kam tuid bha dei ban kylla shi kylla kat haduh ba ka khriang kan da don, nangta pat ki kyntien kiba long kijuh shi kijuh dei ban weng. Khlem ka buit thaw ka eh ban ioh kano kano ka poitri kaba bitnam. Ka jingkylli mynta ka long kumno u myllung u ioh ia ki buit kiba u donkam?

Kham bunsien un ioh na kaba u pule ia kiwei. U pule sngap thuh/peit thuh kumno kiwei ki leh ha ka *rhyme*, *rhythm*, *alliteration*, etc. Na kaba u pule, u jied katto katne kiba u sngewbit,

sngewtynnad bad kine kiba u jied suki suki ki kylla long ka dur jong ka buit thoh/thaw jong u. Kat kum ka jinglong jong u, un shim ia kine baroh bad pynmih ka poitri kaba i kumba ka shu kyrsoi la ka kyrsoi kumto, ne u lah ban pynmih ka poitri kaba i kum kaba mih hadien ka jingkiew ia u thiep uba jur, bad kane ka lah ban long ka poitri ka bym don jingim ne jingitynnad ha ka.

Ka buit thaw ka long kaba donkam khamtam haba ka long ka shakri jong ka jingioh jingpyrsad mynsiem. U myllung u dei u briew uba don ei ei ban ong. Lada u don ka bor halor kito kiei kiei kiba pynlong poitri, bad shuh shuh lada u don sa ka buit thaw, khlem artatien, un lah ban ong bha ia kata kaba u mut ban ong. Lada um don ei ei ban ong, ka jingleh shitom baroh ban nang bad sngewthuh ia ki buit thaw kam siew dor ei ei ruh em. Hynrei haba u long shisha u myllung, ka long kaba shisha ba katba u nang tip ia ki buit thaw katta u nang kham lah ban pynbha bad pynbeit ia la ki jingthoh. Katba u nang pynbeit, pynbha bad pynthymmai katta ka buit thaw jong u kan nang khraw. Ka kam jong ka buit thaw ka long ban pynlong ia ki poim kiba tuid hi khlem don shuh kano kano ka jingteh-teh.

Ka jingtuid hin jong ka jingmut, jingsngew bad jingthaw u myllung ha ki kyntien kiba jlih bad hap sur, sa ha ka dur ba ia biang thew bha ka pynpaw ia ka bor bad jingtbit uta u myllung. Ka jinglah u myllung ban pynioh ia kane ha ka poitri jong u da kaba da leh shitom kumba la kdew haneng ne da kaba shu long hi namar ka sap thaw kaba la don lypa ha u, ka pynlong ia kata ka poitri, ka poitri kaba itynnad bad kaba bang.

Ka long kaba shisha, kumba la kdew haneng ba uwei u nongthoh u pher na uwei pat, hynrei ka long kaba dei ban kdew ba ki nongthoh ki ju pyndonkam paitbah ia kine ki rukom pyndonkam ktien ba la tip da ki kyrteng *alliteration*, *assonance*, *allusion*, *irony*, *imagery*, *hyperbole* etc. Ia kine bad kiwei pat yn sa ai jingbatai hadien.

Hadien ba la kdew ia ka stail ne buit thaw kum kaei kaei kaba habar ka long kaba donkam mynta ban peit sa ia kata kaba hapoh kaba long ka mut ka pyrkhat jong u nongthoh. Ha ka jingiadei bad kane, kaba nga kwah ban kdew kam long ia baroh kawei ka saiñ pyrkhat jong u nongthoh, hynrei kyrpang eh ia i symboh pyrkhat iba la long ka daw jong kata ka poitri.

I Symboh Pyrkhat Ha Ka Burom Ba La Jah

I symboh pyrkhat jong kano kano ka poitri i saiñ dur ia ki jingjia baroh kiba u nongthoh u pynjia hangta. Ha kiwei pat ki kyntien, lah ban ong ba i symboh pyrkhat i dei ka pdeng duh sawdong jong iba ki jingkam baroh ki tyllun. I symboh pyrkhat

i long kum ka matïong ha ka khmat kaba lada kam don ka ktah ia ka jinglong khmat ba shisha jong ka khmat. Ym don khmat khlem matïong. I symboh pyrkhath i long ita iba ktik, iba pynsmiej, iba pynkhih ia ka jingmut jingpyrkhath jong u nongthoh; i long, lah ban ong, kum u thiat uba pynkhih ia khyndiat u purew sha ka shi lynglun bah. Ka jingkylli mynta ka long: hangno don ita i symboh pyrkhath iba la long ka daw na iba *Ka Burom Ba La Jah* ka mih?

Ha ka jingiohi jong nga, ita i symboh pyrkhath iba ngi wad i don ha kine ki kyntien: "...ynda u Soitan, ne "u Ksuid u Khrei" u la lap ia ka pyrthei." Kine ki kyntien ki paw ha ka *Na Ka Hyndai Sha Ka Lawei* kumne:

Kata ka jinglong hok, jinglong khuid kam shym la neh slem. Kumba ngin sa pule hadien, ka mariang hi ka la kulmar ynda u Soitan ne u "Ksuid u Khrei" u la lap ia ka pyrthei. Shwa kata, baroh ki jingthaw bad barit bad bakhraw ki iaroh bad ainguh ia la u Nongthaw (Sten 1980:2).

Kine ki kyntien ba la shim na katei ka bui ba la kdew haneng ki long tang shi bynta na ka jingkynthoh kaba u H.W. Sten u la thoh halor *Ki Sngi Barim U Hynñiew Trep* (Soso Tham :1936). Kane ka jingkynthoh ka kdew ia ka phang pdeng jong kane ka poitri khamtam eh jong ki lynnong kiba kham sha khmat. Ka long ka jingkynthoh kaba biang bha na ka bynta kane ka poitri, hynrei kaba ngi dei ban iohi bad kaba donkam eh na ka bynta jong ngi ka long ba kane ka jingkynthoh kam shym shu biang bad sahkut hangne, hynrei ki kyntien ba la sot haneng, khamtam eh ki kyntien: "...ynda u Soitan ne "u Ksuid u Khrei" u la lap ia ka pyrthei" ki long u symbai jong ka saiñ pyrkhath kaba paw ha *Ka Burom Ba La Jah*.

U H. Warmphaign Sten, ka paw shai na kine ki kyntien, u ngeit ba ka sotti juk ne ka aiom ksiar kaba u khun Khasi Pnar u khana parom kam dei tang ka juk kaba la leit noh shiphew ne arphew snem. Ha kine ki sngi, haba ngi kren shaphang ka jingshngaiñ ka iaid ka ieng hangne ha Shillong ha ki snem 1960-70, bad haba ia nujor bad ka jinglong ka sor Shillong mynta, don kiba kren la kumba kato ka phew snem ka dei ka sotti juk lane aiom ksiar. Hynrei ka khana shaphang ka Daiñ Thlen da u H.Elias, lane Primrose Gatphoh, ka drama u Peace Roy Pariat: *Ki Shangkhawiah Ki Rang*, ka khana lyngkot u S.J. Duncan: "Ki Mad Ia Ka Shillong" bad kiba bun kiwei pat ki khana pharshi ki pynshisha ba lada don shisha ka juk kaba kum ka jaitbynriew ngin lah ban ong ka sotti juk, kata ka juk ka la dei ban long ha ka hyndai bah hyndai san ha shuwa ba ka jaitbynriew kan

phawer shaphang u nongshohnoh briew. U Soso Tham u pynpaw ba ka sotti juk ka long ha ka por ba dang pynlong shen ia ka pyrthei haba u briew baroh u dang ia kren tang da kawei ka ktien la para briew ne bad ki mrad ki mreng baroh, namar u rwai kumne:

Hapdeng ki Khlur, ka Sngi, u Bnai,
Ha Lum, ha Khlaw ki dap ki Rngai;
U Briew, u Mrad, u Khla, u Thlen,
Kawei ka ktien ki dang ia kren;
Shuwa ban paw u ksuid u khrei
Baroh ki mane ia U Blei.

(Ki Symboh Ksiar, I:11)

Ka sotti juk ka dei ruh kato ka por haba u Hynñiew-Trep u wan hiar sha ka pyrthei ban shong. U Soso Tham u rwai biang kumne:

Na khadhynriew ba don ha jrong
Hynñiew ki hiar hangne ban shong -

(Ka Aiom Ksiar, X:II)

Ka sotti juk ka dei ruh kato ka por kaba u Soso Tham u la batai bniah ha ka lynnong III : *Pyrthei Mariang*. Ka kopi jong ka poitri jong u Soso Tham hi ka don ka jingthoh da ka kti kumne: Ka Pyrthei Mariang lane (Haba dang hok ka Pyrthei). Ki jingshisha baroh ba la kdew ha kane ka lynnong- III jong ka poitri u Soso Tham, ka jingkdew ba kane ka dei ka por haba dang hok ka pyrthei, ka pynpaw kumba la kdew ha katei ka dkhot ba la sot haneng ba ka sotti juk ka long ha shuwa ban paw u ksuid u khrei.

Ka don ka jingiadei aiu ka sotti juk *Ki Sngi Barim U Hynñiew Trep* bad *Ka Burom Ba La Jah*, phi lah ban kylli. Ka jingiadei ka long ba u H. Warmphaign Sten ruh u don ka sotti juk, tangba ka pher na ka jong u Soso Tham, namar katba ha u Soso Tham kumba la kdew sha khmat ka sotti juk ka long ynda haba u briew u la rep la riang bad la shong la sah hangne ha pyrthei, ha u Sten ka long ha ka por shuwa ban shong ban sah ha khyndew. Kine, ki laiñ harum ki pynpaw ia kata.

Ki trei ki ktah mynsngi, ki suk ki saiñ,
Mynmiet sha bneng ki kiew ban thiah ban dem.
Ki khmat ki khuid, ka pang ka jhia kim tip
Sha ki ban leit hukum ngam ioh ban leh;
Ki long ki khun u Blei nadong shadong;

Ha ri seisoh sah miet sah iong kim mlien
Shalor thik thik ki kiew ban thiah ban dem.

(I : 319-25)

Ka jingiapher ka don da shisha, hynrei kaba kham donkam, haba ngi pyrkhath ia ka saiñ pyrkhath jong *Ka Burom Ba La Jah*, ka long ba u H. Warmphaign Sten um shym pher na u Soso Tham ha ka jingngeit ba ka sotti juk ka kut noh namar ba u ksuid u khrei u la lap ia ka pyrthei. Ha ka sotti juk u nongrwai *Ka Burom Ba La Jah* u ong: "Ka pang, ka jhia, ka khia ka shon kim tip" (IV:74).

Hynrei haba u ksuid u khrei u la lap ia ka pyrthei, ka pang ka jhia, ka duk ka thngan, ka sngewsih ka khuslai, bad ka jingiapher ki la bud lynter ka jingim jong ngi ki brieu. Sngap u rwai kumne:

Ka Duk, ka hiar pateng haduh ha ngi,
Ka Pang, Jynjar, Sngewsih ruh bad Khuslai
Ki sah bad ngi haduh ba wai jingim;
Kham triem kham ngiew hynrei lah mo ban kiar!
"Jingiap" kyrteng ia ka longshuwa ki ai.
Pyrthei ka dum bad miet bad step bad sngi
Naduh ba hap kyrdan Thawlang Īawbei nyngkong.
Ka sngi ĩa ki ban peit ka sngew lehraiñ,
Ka phang kim pei aiũ ki trei ki kam.

(I:5-13)

Ka jingpyrkhat kaba kongsan kaba rieh ha kine ki laiñ ka long ba une u nongrwai u ngeit ba ka Duk, Pang, Jynjar, Sngewsih Khuslai bad Jingiap ki dei ki ksuid kiba la ioh kabu ban lehbeiñ ia u khunbynriew naduh kata ka por "BU BRIEW u tiew pyrshah hukum u Blei/U khet jingkieng ha kliar u Sohpetbneng" (I:1-2).

Kine ki ksuid lem bad kiwei pat ki paidbah ksuid, ki la mih lang bad u Jom Rekha na Khyndai Pateng Niamra ban wad ia kita ki 'khun u Blei', ban pynkylla khongpong ia ka jingim jong ki nadong shadong. Ki la wad, ki la lap bad, ki la jop ruh. Hynrei ka jingkylli ka long: kumno u ksuid u khrei u la lap ia ka pyrthei? Haba nga la kdew sha khmat ba i symboh pyrkhath jong *Ka Burom Ba La Jah* i rieh ha kato kaba u nongthoh hi u thoh "... ynda u 'Soitan' ne 'u Ksuid u Khrei' u la lap ia ka pyrthei" nga mut ban ong ba kane ka bynta jong ka jingkyntoh ka pun ha ka ia katei kajuh hi ka jingkylli haneng. Ka daw kaba la pynlong ia nga ban ong kumne ka long namar ba nga iohi ba u H. Warmphaign Sten ha *Ka Burom Ba La Jah* bad *La Dkut Sohpet* u wad ban kdew ha ngi ia ka lynti kaba ki ksuid ki la ĩaid, ia ki buit kiba ki la pyndonkam ban jop ia u brieu na u Blei, bad ia ki jingmih

baroh na kata ka jingphet rieh noh u brieu na khmat u Blei. Namarkata ngi lah ban ong ba kane ka poitri ka shad tawiar halor ka jingkylli kumno u "Soitan" ne "u Ksuid u Khrei" u lap ia ka pyrthei. Ha kiwei pat ki kyntien, ngi lah ban ong ba kane ka jingkylli ka long u thning jong ka saiñ pyrkhath kaba don ha kane ka poitri naduh ba sdang haduh ba kut.

Ka Saiñ Dur Ia I Symboh Pyrkhath

Hadien ba ngi la ioh ia i symboh pyrkhath, ka jingkylli kaba bud ka long kumno u nongthoh u saiñ dur ia ita ha ka poitri jong u. Ban iohi ia kane, ngin hap ban peit ia ka poim hi baroh kawei. Ka poim ka don san tylli ki kitab. Ban shu kdew lyngkot, ka Kitab I ka pyni ha ngi ar tylli ki bynta. (i) Ki brieu ha ka jingshah ban beiñ ha ka duk, pang, etc. bad (ii) ia kaba u Jom bad ki ksuid baroh ki don ha Khyndai Pateng Niamra. Hangne ki ioh kem ia ka Ramew bad u Basa. Na kine, u Jom u ioh jingtip ba don ki 'khun u Blei' kiba trei ba ktah mynsngi bad mynmiet pat ki kiew sha bneng. Kane ka jingtip ka la ktik ia u Jom kat haduh ban khot dorbar ia ki ksuid baroh na ka bynta ban rai ban ia mih ryntih lang ban wad lynti ban leit sha kita ki 'jingthaw phylla'.

Ka Kitab II ka pyni ia ka jingĳaid lynti jong ki ksuid naduh ka jylla kaba phra ter ter haduh kaba nyngkong. Ha ka jingĳaid lynti lyngba ki jylla la pyni ia ki ksuid kiba pher ba pher kat kum ki kam bad jinglah jong ki. La pynkhih ia ka jingmut jong baroh ki ksuid ban ĩeng kum ki nongialeh kiba la kieng atiar bha bad kiba sngew skhem bha ba ki buit jong ki kin ym shah jop. Da kane ka jinglong ki ksuid ki her shaduh sha suiñ, shaduh sha u Bnai ban wad ia ka lynti sha ki 'jingthaw phylla'. Ka Kitab III ka iathuh ia ka thma kaba la ialeh hapdeng ki ksuid na ka liang u Jom bad na ka liang u Trongbah Rwaibah. Ha kaba kut ka thma u Trongbah uba la shah jop u la pyndem wait ha khmat u Jom bad u la noh synĳiang sha ka jinglap lynti u Jom da kaba da lade hi u la wan on bad kdew lynti kumno yn ĩaid ban leit sha ki 'jingthaw phylla', u da iathuh ruh de ba ia ka ri ha kaba ki 'jingthaw phylla' ki trei ki beng la khot ka *Pyrthei* bad ia ki pat ki *Brieu*.

Hadien ka jingioh jingtip bad jingithuh lynti, la pyni ha ka Kitab III hi ba u Jom bad ki ksuid ki la wan hiar nyngkong ha kliar ki Mangkashang. Nangto u iohi ia ka ri Khasi. Haba u la lap ia ka ri, mynta kaba sah ka long sa tang ban hiar sha ka. Shuwa ba un leh kumta u la lum lut ia baroh ki ksuid wat ia kito kiba dang sah shadien kum ka Jingiap ban wan ia mih lang baroh ban ia hiar sha ka Pyrthei. Haba la dep ka lum ka lang, ki ksuid baroh ki la hiar ha kliar u Lum Diengiei. Hangne ki lum

dorbar pat sa shisien ban rwat ki lad ki lynti kumno mynta pat yn lap ia ki briew. Ha ka Kitab III la lap ia ka Pyrthei, ha ka Kitab IV ki ksuid ki la poi tiap ha u Sohpetbneng. Ha kane ka kitab, la pyni kumno ki ksuid ki la pah ki la phon bad ki la jop ha kaba pynkohnguh ia ki 'Hynñiew Jur' ban kheiñ dewthala ia baroh kaba baroh shi katta ka la long kaba kordor bad itynnad. Ka jingmih nangne ka long ba ia ka jingkieng ha u Sohpetbneng la pom pyndkut thui.

Mynta ba la dkut ka 'tang nub tang jri' ha u Sohpetbneng, ki ksuid ki la iohlad ban lehbeiñ katba ki mon ia kiba bun ki briew. Ka bor ki ksuid ka la nang paw nang paw, ki briew ki la ioh kum ka jingioh pateng shibun ki jinglong bad jingleh ba sniew, hynrei khamtam eh ki la hap ha ka Duk, ka Pang, Jynjar, Sngewsih, Khuslai bad Jingiap. Na kine ym don uwei ruh uba lah ban lait. Kine ki long kiei kiei kiba u nongthoh u la buh beit ha ka Kitab V.

Haba peit bniah ia kine ki san tylli ki kitab bad ia ki jingjia ha ki, ka i kumba ki jingjia ki wan ter ter kawei hadien kawei pat na kaba sdang sha ka pdeng bad khatduh sha kaba kut. Ki san tylli ki kitab ki i kum ki san dong kiba donkam ha ka drama kat kum u Aristotle. Hynrei ka long kaba lah ban ong bad kane ka long kaba kham bha, ba ia kane ka poitri la saiñ dur ha ka rukom kaba pyllun kum ka jylli.

Ka Kitab I ka kdew ha ki laiñ 1-13 ia ka jingshah shitom, jingshah lehbeiñ ki briew ha ki ksuid ki khrei kiba la lap ia u briew ha ka Kitab IV, V, kiba la mang la thew pyrshah ia u briew naduh ki Kitab I, II bad III. Kane ka poitri ka sdang na u briew ka kut ruh ha u briew, namar kata, ka saiñdur ia ka ka long kaba pyllun.

Aiu kane ka jingsaiñdur ka leh na ka bynta *Ka Burom Ba La Jah* baroh kawei? Ngin pyrshang ban jubab lyngkot ia kane ka jingkylli kumne.

Nyngkong nyngshap, kane ka saiñ dur ba la ai ka long ka jubab ia ka jingkylli ba la kylli lyngba i symboh pyrkhath. Ha kiwei ki kyntien, kane ka saiñdur ka pruid dak ia ki jingjia ha ka rukom la kum ban ong: *kumne ki ksuid ki la lap ia ka pyrthei bad ia u briew hapoh jong ka.*

Kaba ar, ka saiñdur bad baroh ki jingjia ha ka ka ai ka khanatang kaba ym pat ju don mynshuwa hapdeng u paid Khasi-Pnar. Kane ka khanatang ba la thaw hangne ka long kum ka khanatang shaphang u Orpheus uba leit wad ia ka Eurydice na sha ka khet u Pluto, tangba ka jingiapher ka long ba u Orpheus u dei u briew uba leit hiar arsut sha ka Khyndai Pateng Niamra katba hangne pat ki ksuid ki mih artet na Khyndai Pateng Niamra sha Pyrthei.

Kane ka khanatang ba thymmai ka don sa kawei ka khanatang ba ia ñaid khongpong lynti, nalor ka khanatang u Orpheus, bad kata ka long ka jingiaid lynti jong ki briew kiba la ñap shapoh ka ñiamra ka khyndew ha ka *Divine Comedy* u Dante. Ka jingpeit bniah ka pynpaw ba ka jingiasyriem ka don ruh bad ka jingiapher ha kaba ha u Dante kita kiba ñaid lynti ki dei ki mynsiem jong ki briew ba la ñap, katba ha *Ka Burom Ba La Jah*, kiba ñaid lynti ki dei ki ksuid.

Haba peit thuh ia ka saiñdur kaba don ha kane ka poitri ngi lah ban iohi ba u nongthoh u don ka rukom pyrkhath kaba dap dong, kaba beit kaba ryntih haduh katta katta. Ki ksuid kim don ka jingleh kulmar ei ei, ki kam ki kti bad ki ktien kiba ki kren ki don ha ka jingbeit suda, wat ki ktien ksam kiba u Ren u kren ia u Jom ha ka Kitab I:440-455 kim pynpaw ba ka don ka jingialeh pyrshah na ka liang u Ren. Ha ka jingshisha ki long ka jingpynkhreh lypa na ka liang u nongthoh ba u Ren un sa ñaid laitluid ha ka Kitab III. Ki ksuid ha ka poitri baroh kawei ki don ka jinglong kaba kohnguh sneng, kaba ap bad pyndem ha ka hukum u Jom, bad dei tang u Jom hi uba long u nongai hukum. Wat ka "sum jhulum" kaba u nongthoh u kdew ha ka Kitab I, ka don ka jingryntih ha ka. Lah ban ong ba kane ka jingkam ka long ka sum jhulum ba ryntih. Ka jingryntih ka wan na ka jingleh ryntih ia kata kaba jhulum. Ka nongrim jong ka jingryntih ka wan na ka Bible, na kaba u Jisu haba la kynnoh ia u ba u beh ia ki ksuid da u Belsabul, u ong: "Ka hima baroh kaba ialeh makynti kan jot noh, bad ka ñing ruh kaba ialeh makynti kan kyllon. Te lada u Soitan ruh u ialeh hi ia lade, kumno kan neh ka hima jong u?" (Luk. 11: 17-18).

U nongthoh um shym kiar na kane ka nongrim na ka daw ba ka jingthmu jong u ruh ka long ban pynñeng ia ka hima u Jom, ka hima kaba don tang kawei ka jingthew kaba long ban jop thiaw ia ki briew. Ka pyrthei mutdur jong u nongthoh ka long kaba u la iohi paw shai kdar ba ka dei ban long kumba ka la long. Bad ha kaba u la pynwandur bha ia kane ka khanatang thymmai - ka lynti lyngba da kaba u ksuid u khrei u la ñaid ban lap ia ki briew - ka long kaba dei ban ong ba u nongthoh u la pynpaw ia la ka jingsngewthuh kaba shai halor kumno ka pap ka sang ka trei ha ka jingim ki briew.

Ka Jingsdang

Mynta ngin poi noh sha ka stail kaba une u nongthoh u sdang ia ka *Burom Ba La Jah*. Ha baroh san tylli ki kitab ka rukom sdang ka long da ki dak heh ha man ki ar kyntien sdang ia ka kitab lait noh ha ka Kitab III ha kaba ka jingthoh dak heh ka long tang shi kyntien. Ka Kitab I ka don ar tylli ki jingsdang:

(i) ha kaba sdang eh haba u nongthoh u pynithuh ha ngi ia ka daw balei ia ka jingim briew ha pyrthei la bud dien sah da ka Duk, Pang, Jynjar, Sngewsih, Khuslai bad Jingiap; (ii) ha kaba sdang jong ka jingkyrpad. Lait na kane ka Kitab I baroh kiwei pat ki don ka jingsdang da ki dak heh tang tang shisien.

Kane ka dustur thoh ia ki kyntien sdang jong ki kitab ha ki dak heh ia kawei lane ar ki kyntien sdang ka long kaba u Milton u la leh ha ka *Paradise Lost*. Ka long kaba bit ban ong ba u H.Warmphaign Sten u bud ia kane ka dustur na u Milton. Hynrei la u pyrthuh u leh kumta ryngkat bad katto katne ka jing-pyniapher.

Ka Jingkut Jong Kawei Pa Kawei Ka Kitab

Ka Kitab I ka kut ha ka dkhot kaba don haduh 16 laiñ, ka Kitab II ka kut ha ka dkhot kaba don 10 laiñ, ka Kitab III pat ha ka dkhot kaba 8 laiñ, ka Kitab IV tang shi laiñ bad ka Kitab V ha ka dkhot kaba 3 laiñ. Ngilah ban ong ba u H. Warmphaign Sten um shym jied ban pynkut ia kaba u la sdang ha ka jingryntih da ka jingryntih hi. Pynban lada ngin peit bniah ia kawei pa kawei ka jingpynkut ngin iohi ba ka jingryntih ka don, wat la ym shym la shem kumta na ka liang ki dkhot. Te hangno ka rieh kata ka jingryntih? Ban kdew ia ka jingryntih kan bha ba ngan da sot katto katne ki laiñ na ki jingpynkut, ki laiñ na kiba ngi lah ban iohi ia ka jinglong ryntih.

Kitab I . . .Lynti ban jrong ka iaid katto la shai,
Ki kam raiot Nurok, baroh kin roi.
Ha khrum ha suiñ, bad shano ma kin poi!

Kitab II . . .Shano kin poi? La heh ka khlieh!
Ka thma batriem mynta kan khie syndet;
Ka thma ba khmat kam pat ju i mynshwa.

Kitab III . . .Ki khun ka Bneng kin leh kumno, nga syier!

Kitab IV Jingma ka ap, lynga ka bat ia nga.

Kitab V Haba burom ka jah, ka jah, ka jah!
Kumta burom u Jom bad briew ka jah.
Nongjop lano un paw? Bynriew u ap.

Kawei na ki dak jong ka jingryntih ka long ba kawei pa kawei na kitei ki jingpynkut ka kdew sha kiei kiei ki ban sa jia ha ka kitab kaba bud. Lehse donkam ban batai ia kane ka jingong. U nongthoh u pynkut ia ka Kitab I da kaba kylli "shano ma kin

poi?" kita ki ksuid ba la ialum dorbar ha khyndai jylla. Ka Kitab II ka jubab ia katei ka jingkylli da kaba ka iathuh ba ki la ia mih ter ter na la ki jylla naduh ba phra haduh ba nyngkong, hynrei namar ba kim pat poi sha ka thong, u nongthoh u kylli biang ha kaba kut ka Kitab II "shano kin poi?" Nangta u phawer lypa de ba kat shaba ki ksuid kin poi, ka thma kaba i triem te khlem pep kan jia. Kane ka thma kan long ka thma ka bym pat ju la bna mynshuwa. Ki khanatang sawdong ka ri kim shym iathuh khana ei ei ba don ka thma hapdeng u Jom bad u Rwaibah. Ka thma ka la jia shisha ha ka Kitab III, hynrei ka jingmih na kata ka thma ka long ba ki ar mamla ki la ia suk noh, bad ba ha ka jingshisha u Rwaibah u la pyntip bad pyni lynti kumno ban lap ia ka Pyrthei bad ki briew. Haba ia ka lynti la pyni, ka long kaba thikna ba yn sa lap ia ki namarkata, u nongthoh u syier tip kaei ka ban jia. Ka ban jia ka paw ha ka Kitab IV, kata ba ia ki briew la lap, la pynshoi ia ki, ki la hap ha ka jingpynshoi bad ki la pynkhylllem ia ka jingkieng ha kliar u Sohpetbneng. U briew mynta u la long khlem Blei. Khlem Blei ka jingim ki khun u Blei ka long ka jingim jong ka jingma, bad kata ka jingma ka ap ban jia ha ka Kitab V. Kaei kaba u ksuid u khrei un leh, ban pynkylla khongpong ia ka jingim ki khun u Blei, kan sa paw ha ka Kitab V. Hapdeng ka jingban ka bor ksuid bor khrei, pynban don hi ki riewtymmen ki bym treh ban klet noh jak ia u Blei. Ki wad ia u da kaba iai kiew sha kliar u Sohpetbneng. Na ka bynta jong ki, bad kiwei kiba kum kine, ka jingphohsniew ka paw ha u khyannah ba u Nongjop un wan.

Kane ka jingpynkut kaba phawer sha kaba u Nongjop un wan ka thew sha kaba u nongthoh u angnud ban thoh sa kawei pat ka poitri kaba syriem ia ka ka *Paradise Regained* jong u John Milton.

Kaba ar pat kaba ngi iohi na kane ka dustur pynkut u H.Warmphaign Sten ka long ba u la sei kawei ka dkhot pynkut kaba tang shi laiñ ha kaba kut ka Kitab IV. "Jingma ka ap lynga ka bat ia nga". Kane ka jingpynkut ka pher na baroh ki jingpynkut ha ki poitri jong une u nongthoh bad ka pynpaw ia ka jingkhraw ka bor jong u kum u nongthoh poitri uba la lah ban pynpun ha ka shi laiñ ia kawei ka kitab, kata ka Kitab V.

Ka Jingthir Nia

U H.Warmphaign Sten u la bud thikna ia ka dustur ban da buh ia "Ka Jingthir Nia" ha shuwa kawei pa kawei ka kitab. Ka jingthmu jong ki ka long ban plie ia ka phang ki jingjia ha kawei pa kawei ka kitab. Ha ka jingshisha, ka kam jong kine ki jingthir nia ka long ban iathuh lypa ha ki nongpule ia ka pasoh jong ki jingjia ki ban sa jia ha ki kitab.

Ka Blank Verse

Une u nongthoh u la tyrwa ha "Ka Biang Ia Nga" jong *Ka Burom Ba La Jah* ba yn khot noh ia ka blank verse da ka *Laitluid* bad ia ka free verse pat da ka *Laitlan*. Ka dustur jong ka blank verse lane *Laitluid* lada ngi pdiang ia ka, ka long ba kawei kawei ka laiñ ka don san khup ki jiamdien bad kawei kawei ka khup ka don ar kynnoh, ha kaba ka kynnoh kaba na khmat ka long kaba sting bad kaba hadien pat ka long kaba khia. Ha ka English kane ka dustur ka bit ka biang bha namar ba ki kyntien baroh ki bud ha ka rukom kaba thikna, kata, ka kynnoh ka ioh ia ka shnok ha ka poitri ne ha ka prose khlem kylla. Ka Khasi kam long kum ka English. Kaba ngi shnok ia ki kynnoh ka long khlem aiñ, kata ka mut ba lada ngi shnok ha kano kano ka kynnoh ruh kam don satia ka jingkylla ha ka jingmut, eg., lada ia ka kyntien 'pyrthei' ngi shnok ha ka kynnoh 'pyr-lane-'thei, kata kaba ngi shnok kam pynkylla satia ia ka jingmut jong ka. Kine ki sah hi kumjuh ha ka jingmut. Namarkata ka *blank verse* ha ka Khasi ka long beit tang haba ka don shiphew kynnoh shi laiñ. Ka kynnoh sting bad kynnoh khia ka don bha tangba ka jingthew kam da donkam ban long san phut kiba long ha ka dustur sting khia. Nga ieh ia kane ha ki nongpule ban bishar lem.

Ka Burom Ba La Jah ka long kaba la thoh ha ka dustur shiphew kynnoh. Don tang ar laiñ V:184 bad 367 kiba don tang khyndai kynnoh. U nongthoh u la kular ban pyndap ha ka *reprint*, tangba ngi sngewsih ba mynta u nongthoh um don shuh bad ngi. Kam don ka hap kyntien kumba ka long hi ka dustur jong ka blank verse. Ki laiñ kiba duna ia ka shiphew kynnoh ki shah pyndap shiphew ha ka laiñ kaba bud. eg.

...
"Ban tur dusmon"

U Jom u kbei na lum

(IV:104)

Haba bishar bniah ia ki kyntien ba la pyndonkam, nga sngew ba dei ban kdew ba teng teng ka stail jong une u nongthoh ka long ban khleh ia ka rukom pyndonkam ktien kaba ha ka poitri bad ka prose. Ha kane harum ngi iohi ba ki kyntien ki long kiba kum ha ka prose kaba bha. Hangne ngi iohi ba kawei pa kawei ka kyntien ka long kaba beit bad kaba donkam, kata, ka bym bit bret. Kane harum ka long ka nuksa jong ka prose kaba bha tam.

Na diang sha mon u peit u ong kumne:

"Nang bun nang bha. Mynta iathaw tiar thma
Kat kum jingtbit, jingmlen jong phi ban leh.

Ma me u Spai basmat basting shi rta,
Men sah hangne, men ieng hangne shi sngi;
Haba me thngan me sliang, shu dih tang dud
Ba tuid narud Khyrdop: kan long ka dak
Ia me ban tip shaphang ka thma. Lada
Jingtuid ka rit, kata men tip nongshun
U khlaiñ, lada ka neh kumjuh men kmen
Katba me mon. Men peit ruh dngong hu ne
U Maw ai dak! Un tang shu thoh syndur
Men hiar shathie sha khet men shaw ia Pap
Ban bud na syrwet ba ngin thaw nangne.
Men dih shi kpoh ka um Jingtlet ban leh
Ka kam barim ha ri jingthaw phylla.
To siang ki sner, ma phi baroh ale
Sha thma ngin tur, la sum to bat ha kti
Kiba don kti; hu Ren ki shuri bih
Hapoh shyntur, ha kpoh, ha tdong kin mih.
Iarah bad buit bad tiar bad tar baroh
Ngin mih mynmiet kum khlur bashai ha suiñ;
Sha ri thymmai ngin poi ngin buhai shnong."

(II:990-1012)

Ha kane ka liang, ka long ruh kaba dei ban kdew ba une u nongthoh u pyndonkam ia ki kyntien kiba lehse ym kham pyndonkam ha ka prose ban ia ha ka poitri, eg., *khyndiat-khyndit*, *artat-laitat*, *khublei-khubriew-khuksuid*, *phohsniew-phohbha*. Kine, shisha, ki pynpaw ia ka stail tynrai jong u, hynrei nga sngew ba kine ki khate noh ia ka jingshong khia ka poitri namar ka sur biria kaba ha ki ka khia kham palat ban ia ka jingshong khia.